

Matko Botić

O riječkom *Crncu* u šest kratkih poglavlja

Tatjana Gromača
Crnac, roman u kazališnim skicama

Redatelj:
Tomi Janežič

Hrvatsko narodno kazalište
Ivana pl. Zajca, Rijeka

Praizvedba:
28. ožujka 2009.

U 138 numeriranih kratkih poglavlja knjige *Crnac* Tatjane Gromača nema nesvakidašnjih događaja, superheroja i naglih obrata. Likovi iz te proze moraju puno piti da bi se puno smijali, u ljubavnom klinču čapaju se kao da žele nešto otrgnuti jedno od drugoga, majke ne znaju što bi pričale s kćerima, a babe nitko ne voli pa neprestano zauvijek odlaze, da bi se posramljene vraćale.

Tatjana Gromača sve to promatra s nekom jezovitom mješavinom topline i distanciranosti, ne želeći prozom ni nadograđivati ni iskrivljavati stvarnost. Sve što je napisano točno se tako i dogodilo, a sve što se dogodilo dovoljno je bitno da bi bilo napisano. *Crnac* osvaja pričom u kojoj se ljepota prepoznaje u situacijama što ih većina ljudi bahato zaboravlja kao nebitne i banalne, a Gromačin spisateljski stil uključuje gorčinu zrele osobe i radoznalo oko za detalj malog djeteta.

Ljudi o kojima piše Tatjana Gromača vole kad susjedu krepa krava. Ova nije bila susjedova, ova je bila naša.

Jelena Ipatić

Usprkos nabrojnim ulogama i ulogicama, valja zaključiti kako je najdojmljivije glumačko postignuće riječkoga *Crnca* ipak njihova zajednička igra, radost timskog rada koja se u hrvatskim nacionalnim kućama ne viđa tako često.

2.

U trećoj knjizi *Države* Platon postavlja temeljnu razliku između epsko-narativnih i dramskih tekstova, razdvajajući *izvještaj* od *prikaza*. U dramskoj književnosti pjesnik nikada ne govori sam, već pušta svoje likove da govore, kaže otprilike filozof udarajući tako temelje znanosti o književnosti. Slovenski redatelj Tomi Janežič svoju scensku viziju *Crnca* zasniva na sukobu s tom drevnom dihotomijom.

Janežič uz pomoć dramaturginje Magdalene Lupi riječku predstavu zamislio je kao "roman u kazališnim skicama", jer se postupak dramatizacije proznog materijala ovdje ne svodi na pretvaranje *izvještaja* u *prikaz*. Riječki *Crnac* ima

svoga središnjeg aktera, dramsko lice pripovjedačice koja je ujedno i glavni lik u romanu opisanih događaja. Nju tumači jedna glumica, a sve ostale, brojne osobe, životinje, stvari i pojave uz oskudnu scenografiju igra neveliki ansambl, neprekidno uskačući iz uloge u ulogu.

Tumači uloga osim "izravnih", dramskih replika publici odaju i necenzuriran, autoričin glas iz romana pa se komentari i opisi u trećem licu miješaju s "dramom prvog lica", stvarajući dramsku strukturu koja ipak zadržava romaneskni posredni komunikacijski sustav. Janežičeva redateljsko-dramaturška koncepcija, kao i sve ostale dobre ideje, uvredljivo je jednostavna, ali ne iznevjerava ni Gromaču ni teatar. Kratka poglavlja *Crnca* u kazališni se

sustav znakova ne prenose na planu strukturalnog prilagođavanja, ali potentna kolektivna glumačka igra omogućuje romanu i u takvom, "neobrađenom" obliku začuđujuće uvjerljiv život na sceni.

3.

Jelena Lopatić kao glavno lice komada imala je tešku zadaću glumačkog opisa već spominjane odlike spisateljskog stila Tatjane Gromača, koji istodobno uključuje naivno dijete i deziluzioniranu zrelu ženu. Mlada glumica na toj opreci gradi ozbiljnu i slojevitu ulogu, podjednako autentičnu kad s ponosom i ljubavlju promatra svoje rodi-

telje i kad bijesno i uvjerenom iskazuje svoje neslaganje s društvenom klimom države u kojoj živi. Priča koju pripovijeda i u kojoj sudjeluje protagonistica *Crnca* čita se i gleda kao paradigmatički slučaj generacije koja je odrastala uz rat na ovim prostorima, a Jelena Lopatić glumačkom rješavanju tog kompleksnog zadatka prionula je vrlo odgovorno, ali i s neskrivenim veseljem.

4.

Temeljiti i zahtjevan rad s cjelokupnim glumačkim ansamblom neizostavan je element svih predstava Tomija Janežiča i *Crnac* tu nije nikakva iznimka. Munjevitije izmjene

Priča koju pripovijeda i u kojoj sudjeluje protagonistica *Crnca* čita se i gleda kao paradigmatički slučaj generacije koja je odrastala uz rat na ovim prostorima, a Jelena Lopatić glumačkom rješavanju tog kompleksnog zadatka prionula je vrlo odgovorno, ali i s neskrivenim veseljem.

brojnih uloga, od kojih pojedine traju po nekoliko sekundi, postavile su pred glumce specifične zahtjeve. Glumački doprinosi morali su biti osmišljeni tek u nekoliko skicoznih poteza, lica su se morala braniti tek s nekoliko replika, a imanentno *dramsku* uvjerljivost nije smjela narušiti *epška* struktura izgovorenog teksta. Riječki ansambl tom je izazovu prišao s vidljivim žarom i predanošću pa je nemoguća mizanscena s garderobom u dnu pozornice iznjedrila mnoštvo pamtljivih kreacija.

Nešto veće uloge Oca i Majke dojmljivo su odigrali Bojan Navojec i Tanja Smoje, on s duhovitim mikrootklonima od pomalo patetične figure *patera familias*, ona s uvjerljivom maskom histerije kojom se brani od čemera svakodnevice. Olivera Baljak nakon Novakovke Erminije osmislila je

još jednu šarmantnu babu, a Anastazija Balaž-Lečić i Biljana Torić sjajne su kao groteskne polumrtve rođakinje. Zdenko Botić, Jasmin Mekić i Damir Orlić vrlo su precizni u odmjerenim i duhovitim epizodama muških likova (u rasponu od djece do mačo tipova i Orličeva neodoljivog psa Mikijaa), a Sabina Salamon uspješna je kao putena i nesretna profesorica likovnog.

Usprkos nabrojanim ulogama i ulogicama, valja zaključiti kako je najdojmljivije glumačko postignuće riječkoga *Crnca* ipak njihova zajednička igra, radost timskog rada koja se u hrvatskim nacionalnim kućama ne viđa tako često.

Janežičeva redateljsko-dramaturška koncepcija, kao i sve ostale dobre ideje, uvredljivo je jednostavna, ali ne iznevjerava ni Gromaču ni teatar.

5.

Scenu u kojoj otac obitelji ruši staru drvenu kuću redatelj je zamislio na ovaj način: Bojan Navojec kao Otac stavlja omču oko vrata Zdenku Botiću koji u sivom kaputu, s nekim neizrecivo tužnim pogledom, igra Kuću. Navojec sjeda na stolicu koja je zapravo traktor, pali motor, treska se i pokušava krenuti, ali ne ide, Kuća se ne da. Ostatak obitelji nevoljko pomaže u guranju vozila i Kuća napokon popusti, Botić pada na koljena pa na tlo, a struganje njegovih cipela po podu proizvodi sablastan jecajući zvuk, kao da se stara drvenjara rasplakala.

Možda u svoje vrijeme Botić i nije bio neki Hamlet, ali nitko nikad nije bolje odigrao Staru drvenu kuću.

6.

Pri kraju riječkog *Crnca* na praznoj sceni u plavičastom svjetlu ostaje samo – krava. Životinja dolazi do središta pozornice, polako se gegajući i zvončajući zvoncem oko vrata, uvjerljivo je i duhovito pod kravljom kožom animiraju Jasmin Mekić i Damir Orlić. Nakon nekoliko sekundi tišine, krava nehajno pogleda u publiku i zatim ugine, mirno i dostojanstveno, ispruživši se po podu leđima okrenuta gledateljima. Kao da posramljena spava.

Ljudi o kojima piše Tatjana Gromača vole kad susjedu krepa krava. Ova nije bila susjedova, ova je bila naša.